

Kloosterkerk

1 december 2024 – 1e Advent – ‘Ad te, Domine levavi’ – Tot U, Heer, hef ik mijn ziel op (Ps 25,1)

Gen. 28,1-19 – ds. Fulco Timmers

Deze dienst is ook (terug) te zien en te beluisteren via <https://youtu.be/CKtSOWmwRuQ>

Gebed om ontferming (door en van ds. Rienk Lanooy)

De nachten lengen
en nog steeds
wint de duisternis het
van het licht
maar hier
op deze feestelijke dag
van nieuw begin
en hartelijk welkom
hier in uw huis
groeit het licht
beetje bij beetje
en ons verlangen daarnaar
groeit mee
dwars tegen alles in
wat donker is:
de angst
dat het niet meer goed komt
de boosheid
die ons verlamt
de zorg
die op ons drukt.
Maak ons ontvankelijk
voor uw licht
dat het in ons groeien zal
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Nog steeds winnen
de nachten terrein
maar hier
ontsteken we de kaarsen
week na week
licht uit licht
in de hoop
dat er meer licht gaat vallen
op wat het daglicht
soms zo slecht verdragen kan:
de ijzige stilte
tussen mensen
dat we elkaar soms
zo slecht verdragen.
Maak ons ontvankelijk
voor uw licht
dat het ons ontspant
en ontdooit
en wij elkaar gaan zien
zoals Gij ons ziet
niet met lede
maar met lichte ogen
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Als er nog iets is
dat meegroeien kan
met het licht
dan wel onze hoop
voor deze wereld.
Want ook al
deugen de meeste mensen
in de schuilkeiders
is het donker
onder het puin
heerst de dood.
O God,
waar is het einde
van de tunnel?
Kom met uw zon,
in uw Zoon
zo dichtbij
dat het lichter wordt
beetje bij beetje
zoals hier
in uw huis
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

Deze adventstijd zullen de klassieke verhalen uit Lukas klinken, maar deze morgen wijken we daar in verband met de verbintenis van ds. Fulco Timmers aan de Kloosterkerk wat van af. Wel klinkt de geboorteaankondiging van Johannes de Doper mee in een fragment uit de Lofzang van Zacharias (Lucas 1:68.72-75). Daarnaast horen we over een bijzondere grenservaring van Jakob uit Genesis 28.

Preek

Toen ik nog in Leiden studeerde liep ik nogal eens vanuit het centrum van de stad, via de Catharinabrug, langs de Stille Mare naar de Haarlemmerstraat. Opduikend vanuit de Stille Mare keek ik dan uit op een kerk, aan de overkant van de straat. Best een imposant gebouw, met een soort zuilengalerij aan de voorkant. Bovenaan die zuilengalerij staat in het Latijn: ‘Hic domus Dei est et porta coeli’ – verwijzend naar wat we zojuist hoorden uit Genesis 28. ‘Dit is het huis van God en de poort van de hemel.’

Eigenlijk elke keer dat ik er langs liep viel die tekst me op. Omdat het me ergerde. Ik vond het een aanmatigende tekst. ‘Ah,’ dacht ik, ‘als ik God zoek weet ik nú waar ik ‘m kan vinden. Hier aan de Haarlemmestraat woont Hij dus. En niet alleen dat: hier is ook nog eens de poort van de hemel te vinden. Het kan niet op.’

Nu ik wat ouder en misschien wat wijzer geworden ben vind ik die tekst toch zo aanmatigend niet meer. Het was immers mijn inkleuring waardoor ik dacht dat de bouwers en gebruikers van die kerk het wilden doen

voorkomen alsof precies die kerk op precies die plek het (misschien wel enige) huis van God vormde. Maar dat is niet perse de claim die spreekt uit die zin. Waarom zouden kerken niet inderdaad een plek kunnen en mogen zijn waar je de ontmoeting met God kan zoeken? Waar je – al is het maar voor even – boven jezelf uitgetild kunt worden – door muziek, door een goed Woord? Is het niet juist goed dat dat soort plekken er zijn en dat ze herkenbaar en vindbaar zijn?

Als we daarbij de verbinding met het oorsprongsverhaal van die uitspraak vasthouden, hoeft je zo te laten zien helemaal niet aanmatigend te zijn. Zit de bescheidenheid als het ware gelijk ingebakken. Dáár wil ik vanmorgen met u graag naar kijken. Hoe je als kerk zelfbewust én bescheiden huis van God en poort van de hemel kunt zijn. Ik wil dat doen door langs te lopen hoe Jakobs droom een contrastverhaal vormt met de torenbouw van Babel. Want er zijn allerlei veelzeggende lijntjes tussen die twee verhalen.

Het begint bij de plek. Bij de torenbouwers van Babel wordt die plek gelijk vrij precies aangeduid: een vlakte in Sinear. Hoewel ik me voorstel dat nu ook niet iedereen meteen weet waar dat is. Maar het gaat erom dat die vlakte aan het begin van het verhaal direct met een naam aangeduid wordt.

De plek blijft bij Jakob juist lang onbestemd. Hoewel er aan het eind een naam aan gegeven wordt (Betel, Huis van God), is het aan het begin simpelweg: 'een plaats'. Dat kan overal en nergens zijn. Met dat 'plaats' is wel iets fascinerends aan de hand, iets paradoxaals. Want hoewel het aan de ene kant overal en nergens kan zijn, is het aan de andere kant een soort code-woord voor de tempel in Jeruzalem. Zeker wanneer in vers 11 dat woord voor 'plaats' drie keer klinkt, moet voor eerste hoorders van dit verhaal als echo de tempel in Jeruzalem meegeklonken hebben. Dé plaats voor de ontmoeting met God bij uitstek. Maar er blijft iets paradoxaals meeklinken: een precieze plaats wordt tegelijk aangeduid als een plaats die overal en nergens kan zijn. Een gedachte die na de verwoesting van de tempel in Jeruzalem een krachtige troost vormde: hoewel God zich op een specifieke plaats op aarde wil laten vinden, blijft Hij juist ook vrij om gevonden te worden op welke plek dan ook.

Sommige mensen (zo heb ik ontdekt) vinden dat paradoxale frustrerend. Wat is het nu precies? Ik vind in dat paradoxale een enorme ruimte liggen. Ja, God laat zich vinden op een precieze plek – en waarom zou dat niet ook de Kloosterkerk kunnen zijn (hoewel ik er niet voor pleit om ook zo'n zuilengalerij met Latijnse tekst aan het gebouw toe te voegen)? Tegelijk laat God zich niet op één plek vastleggen. Laat Hij zich overal en nergens vinden. Dat maakt, lijkt mij, dat we uitgesproken en zelfbewust een 'huis van God' kunnen zijn, en tegelijk bescheiden en nieuwsgierig. Ja, we hopen dat dit een plek mag zijn waar God zich laat vinden – laten we dat vooral blijven uitspreken; maar we zijn tegelijk bescheiden en alert en nieuwsgierig op welke plekken en manieren in deze stad en waar ook om ons heen God zich nog meer laat vinden.

Hoe anders dus Babel. Daar is alles gericht juist op één plek. Daar en daar alleen moet het gaan gebeuren. En eensgezind en met strakke focus gaan de mensen aan de slag. Als je dat verhaal leest hoor je de machinale efficiënte dreun door de verzen klinken: er is een strak plan (laten we van klei blokken vormen en die goed bakken in het vuur), dat precies volgens plan uitgevoerd wordt. Zo bouwen we een toren die reikt in de hemel! We weten denk ik wel hoe dat afloopt: de strakke planning loopt door miscommunicatie in de soep en teleurgesteld verlaat men die plaats. Hoe anders hier in Genesis 28! Het is bijna frivool hoe makkelijk het gaat. Jakob ziet in zijn droom een ladder die zonder moeite tot in de hemel reikt.

Nu roept het woord 'ladder' bij mij een wat wankel beeld op van een ding dat ook zomaar om kan vallen. Het is een beetje lastig te zeggen wat Jakob in die droom nu precies ziet, het is de enige keer dat dit woord in de Bijbel voorkomt, maar het is verwant met een werkwoord dat o.a. in Jesaja (Jes. 62:10) gebruikt wordt voor het ophogen van de weg om zo ruim baan te maken voor de komst van de Messias. Ik besef: dat doet wat technisch aan, maar ik vond het te mooi om het verband tussen dat wat Jakob in zijn droom ziet en een beeld dat helemaal hoort bij Advent te laten liggen.

Misschien past het beter een beeld op te roepen van een statige trap. Daarmee lijkt wat Jakob ziet wel op die toren die ze in Babel bouwden om in de hemel te komen. Maar de grap is dus: waar ze in Babel met veel gelijkgestemde inspanning uiteindelijk nergens kwamen, reikt de trap die Jakob ziet als vanzelf moeiteloos tot in de hemel.

Ook dat maakt bescheiden en alert. We moeten vooral onze plannen maken en tot uitvoering proberen te brengen, ook hier in de Kloosterkerk. Niet voor niks noemde ik dat lijntje met Jesaja die oproept om aan de slag te gaan, de wegen op te hogen als voorbereiding van de komst van de HEER. Maar het zou mis gaan wanneer we op zijn Babels gaan denken dat we op die manier de ontmoeting met God vast kunnen leggen, af kunnen dwingen. God gaat – gelukkig – zijn eigen gang. En kan ook ons nog altijd verrassen; misschien juist op momenten dat we zijn stilgezet, de zon onder is gegaan en we ons over moeten geven aan de slaap.

Het verrassende zit 'm al in hoe God Jakob ontmoet in deze droom. Ja, er is dus een statige trap die tot in de hemel reikt. Ja, we worden uitgenodigd om boven onszelf en alles wat ons dagelijks bezig kan houden uitgetild te worden – zoals aan het begin van een avondmaalviering wel kan klinken: de harten omhoog! Maar als Jakob in zijn droom God ontmoet, bevindt Die zich niet hoog boven aan die statige trap. Maar is Hij al naast Hem, juist dichtbij. Ik vind daar een vorm van humor in zitten. Wij doen alle moeite om het hogerop te zoeken, en dan blijkt God juist hier in dit aardse bestaan al naast ons te staan.

De oproep om ons te blijven laten verrassen klinkt ook mee in Jakobs reactie op de droom die hij heeft. Aan de ene kant zegt hij heel stellig 'Dit is zeker: op deze plaats is de HEER aanwezig.' Aan de andere kant klinkt weer de bescheidenheid als hij zegt: 'Dat besepte ik niet.' Jakob had zogezegd geen idee van wat er ging gebeuren toen hij zich op deze plek neerlegde om te slapen. Tegelijk had hij wel de alertheid en de openheid om het te zien – hoe ongrijpbaar zo'n droombeeld ook mag zijn.

Deze bescheidenheid in het 'Dat besepte ik niet' helpt mij ook om te gaan met die ingewikkelde belofte van het in het bezit nemen van het land. Het gaat mij te snel om een verhaal als dit helemaal te vergeestelijken en los te zien van de huidige situatie. Dit Betel ligt ook heel concreet in de Westelijke Jordanoever (hoewel niet te zeggen is waar exact). Wat ik zie is dat het precies weten hoe het zit eerder hoort bij de torenbouwers van Babel, die zo over alles en iedereen heen walsen. Zoals er nu letterlijk over de Palestijnen heengewalst wordt, vanuit een vorm van onbetwifelbaar en onbekritiseerbaar precies weten wat het Beloofde Land is. Terwijl bij Jakob dus juist een niet precies-weten meeklinkt, in het 'Dat besepte ik niet.' Een ander aspect is dat deze belofte, net als eerder bij Abraham (Gen. 12:3), gepaard gaat met de uitspraak 'In jou en je nakomelingen zullen alle volken op aarde gezegend worden.' Die uitspraak zegt wat mij betreft iets over het doel van deze belofte: dat zij tot zegen is. En dat er dus ruimte voor kritiek is wanneer die zegen ver te zoeken lijkt.

Dat aspect van zegen brengt me op een laatste contrast tussen de torenbouw van Babel en de droom van Jakob te Betel. Dat zit 'm in het doel van een plaats waar hemel en aarde elkaar kunnen raken. Dat doel is bij de torenbouwers van Babel heel helder en uitgesproken: zij willen een naam voor zichzelf maken, zodat ze niet over de aarde verspreid raken. Kortom: zij zijn er voor zichzelf, om hun eigen naam hoog te houden. Dat loopt uiteindelijk op niks uit.

Hoe anders is dat op de plek waar de hemel en de aarde wél met elkaar verbonden raken. Dat gebeurt op een plek waar een vluchteling, die alles wat hij had op heeft moeten geven vanwege de wraakzucht van zijn broer, bescherming vindt. Want dat is de (harde) realiteit die ook in dit verhaal zit. Jakob is onbeschermd in het vrije veld. Als de zon onder gaat heeft hij alleen een steen bij zijn hoofd om een soort van bescherming te geven – maar wat stelt dat voor? Tegelijk is het juist die steen die uitgroeit tot een heiligdom. De kern van dat heiligdom, het wezen van dat heiligdom is dan dus: bescherming geven aan wie zonder beschermer is.

Kortom: plaatsen waar hemel en aarde elkaar kunnen raken zijn er niet voor zichzelf. Niet om naam te maken voor zichzelf. Maar zijn er om te dienen, met name hen die zonder beschermer zijn. Waar dat gebeurt – zo durf ik wel aan om te zeggen – daar raken hemel en aarde elkaar, daar schijnt – al is het maar voor even, soms als in een droom – iets door van het licht van Hem wiens komst in onze wereld we straks herinneren en vieren met Kerst.

Amen

Gebeden, stil gebed, Onze Vader

Eeuwige, nabije God,

U komt ons steeds weer verrassend nabij. Staat en gaat al naast ons, al beseffen we dat misschien niet. Die gedachte mag ons troosten, maar we brengen ook bij U dat we niet altijd goed begrijpen hoe U dan dichtbij bent. In een wereld waarin we zoveel zien dat ver af staat van uw bedoelingen. Mensen elkaar naar het leven staan, er door grof oorlogsgeweld zoveel onschuldige slachtoffers vallen. Mensen op de vlucht zijn, hun leven niet zeker, al wat ze hadden verwoest of achtergelaten. Daarom roepen we uit: Hoor de klacht van kleinen, Heer, zie hun nood en breng redding.

Wij bidden U voor uw kerk, in al haar veelvormige uitingen. Dat wij ons inzetten om uw Naam hoog te houden, hier op aarde. Niet te bescheiden zijn, maar in alle vrijmoedigheid proberen een plaats te zijn waar U zich laat vinden. En wij tegelijk alert blijven op de verrassende manieren waarop U zich – overal en nergens – laat vinden. Wees hen nabij die op wat voor manier ook een taak op zich genomen hebben in uw kerk. Hier in de Kloosterkerk, op al die plekken hier in Den Haag waar U gezocht en geëerd wordt, en waar ook ter wereld.

Wij bidden U dichtbij te zijn bij hen die zorgen hebben om de toekomst. Niet verwachtingsvol uit kunnen zien naar de dag van morgen, maar lang wakker liggen in de nacht vanwege wat er op hen wacht. Onderzoeken of zware behandelingen. Een dierbare zien lijden en je machteloos voelen. Opzien tegen wat er op je werk van je gevraagd wordt, of in je studie of op school. U weet wat ons bezwaard. Wees ons daarin nabij en help ons vast te houden aan de hoop van uw Koninkrijk.

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!